

Suomen Nato-jäsenyys: hyöty-kustannusnäkökulma

(vertaisarvioitu)

Vesa Kanninen

”Vastauksena heikentyneeseen turvallisuustilanteeseen Nato pyrkii toimillaan vaikuttamaan Itämeren aluetta varautuen samalla sotilaallisen kriisin puhkeamiseen. Venäjä taas puolestaan väittää Naton toimien ylläpitävän jännitteitä. Baltian maiden ja liittokunnan muiden itäisten jäsenmaiden puolustuskyvyn vahvistaminen ja puolustuksen tukeminen on saanut Natossa suuremman painoarvon. Tämä vaikuttaa myös Suomen ja Ruotsin Nato-kumppanuuksien kehittymiseen[...].Naton läsnäolo ja toiminta vakauttavat alueen turvallisuustilannetta. Ympäristön muutosten myötä transatlanttinen ja Naton kanssa tehtävä yhteistyö, kuten myös pohjoismainen yhteydenpito ja yhteistyö erityisesti Suomen ja Ruotsin välillä tiivistyvät.” Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko vuodelta 7/2016.

”Tulee vielä päivä, jolloin Suomen maaperällä taas soditaan. Se on kamala ajatus, mutta historian valossa se on aika varmaa.” Puolustusvoimain komentaja Jarmo Lindberg, Helsingin Sanomat 29.1.2017.

Suomi pitää yllä mahdollisuutta hakea jäsenyyttä Natossa seuraten tarkasti turvallisuusympäristönsä muutosta. Valtioneuvoston puolustusselonteko 5/2017.

Abstract

The defence strategy of Finland has been based on creating a credible deterrence for the pressure of its big neighbor. The means have included an appropriate foreign policy stance, maintenance of a draft army, acquiring modern defence materiel, participation in the peace partnership and in a host country agreement with Nato, involvement in an international defence cooperation with the major Western countries and most recently active cooperation with Sweden in defence matters. This article introduces a benefit-cost analysis of the potential membership of Finland in the North Atlantic Treaty Organization, Nato. The article claims that the option of joining Nato exists for Finland although

such an option is not formally introduced in terms of any contract. Access to such an option is supported by statements expressed by several Nato officers welcoming Finland as a new member. Such an invitation is rationalized here in terms of the value of Finland (and Sweden) in helping to secure the defence of the Baltic states. Nato, however, faces a number of structural weaknesses, including the requirement of unanimity in its decision-making. As a defence organization, Nato has to rely on the capacity of its member states. In addition, the risk classes of its member states differ in regards to their security. Fatally and therefore, the membership in an alliance gives rise to a free-riding incentive. Finally, the outspoken policy of the current US administration is to question the commitment of the United States in their support of Europe. This article claims that the membership option should be evaluated in terms of a benefit-cost analysis. Membership gives rise to security benefits but these come at a price. Making the Baltic Sea an inner sea of the Nato sea would result in a significant disturbance in the status quo in the area. The anticipated Russian response would involve building additional military capacity in the area. The commitment to defending the Baltic states is a costly one for a member. Moreover, Russia could take actions to limit the economic cooperation. Finally, Russia could take revenge by opening its borders allowing its foreign population to migrate over into Finland. This would result in a potentially dramatic impact on Finnish society. In conclusion, it seems optimal for Finland to recognize the existence of the membership option but to leave it unexercised as long as Russia itself does not itself disturb the status quo.

Johdanto

Venäjän toimet Krimin irrottamiseksi Ukrainasta ja liittämisestä itseensä vuonna 2014 sekä tätä seuranneet sotatoimet Itä-Ukrainassa ovat nostaneet kysymyksen siitä, onko myös Itämeren ja sitä kautta Suomen turvallisuuspoliittinen asema heikentynyt ja miten tähän tulisi reagoida. Neuvostoliiton hajoamisesta johtuva Venäjän trauma ei ole lientymässä. Mainittujen tapahtumien valossa on erityisesti kysyttävä, ovatko ne tehneet Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden ajankohtaisemmaksi, kuin mitä aikaisemmin on ajateltu. Suomihan on jo monin tavoin integroitunut länteen.

Kysymystä jäsenyydestä puolustusliitossa on syytä tarkastella koalitioteorian valossa. Alan klassinen julkaisu on Olson ja Zeckhauser vuodelta 1966. Se keskittyy taakanjakoon koalitiossa, jossa kunkin jäsenmaan kansallinen turvallisuus riippuu kaikkien koalition jäsenten puolustusinvestoinneista. Samalla, kun kansallinen turvallisuus edustaa niin sanottua julkishyödykettä kunkin maan

sisällä (turva lankeaa kaikille kansalaisille), puolustusliiton tarjoama lisäturva edustaa kollektiivista julkishyödykettä (turva lankeaa kaikille jäsenmaille).

Formaalisessa koalitiomallissa kukin jäsenmaa allokoii resurssinsa yksityisen hyödykkeen (kulutustarpeet) ja kansallisen turvallisuuden välille. Kansallinen turvallisuus riippuu positiivisesti paitsi omista myös koalition muiden jäsenten puolustusinvestoinneista. Jälkimmäinen vaikutus heijastaa positiivista *ulkoisvaikutusta* jäsenmaiden toimien välillä. Yhden jäsenen investointi kohottaa myös muiden jäsenten turvallisuutta. Kun kaikki jäsenet mitoittavat turvallisuusinvestointinsa itsenäisesti, ratkaisu ei silti tuota kollektiivisesti parasta turvallisuustilaa. Pienet jäsenmaat nimittäin vapaamatkustavat suurempien kustannuksella alimitoittaen oman puolustuksensa. Tulos tunnetaan käsitteellä *exploitation hypothesis*.¹ Koalitioteorian katsausartikkeleita ovat Sandler (1993) sekä Sandler ja Hartley (2001).

Positiivisesta ulkoisvaikutuksesta johtuen jäsenyyteen puolustusliitossa liittyy siis koalitioteorian valossa selkeitä turvallisuushyötyjä. Sitä varten puolustusliitot ovat olemassa. Suomen jäsenyyden tarkoitus on nostaa kynnystä sille, että maan turvallisuutta uhattaisiin sotilaallisesti. Yksi kysymys Suomen kannalta onkin, onko tällaisen pidäkkeen, *deterrenssin*, luominen mahdollista muilla keinoilla, vai onko jäsenyys Natossa ylivertainen vaihtoehto? Muiden vaihtoehtojen arviointi on paikallaan siksikin, että Nato-jäsenyys ei tuo mukanaan pelkästään turvallisuuteen liittyviä hyötyjä. Kaikella on hintansa. Maailmassa ei ole ilmaisia vakuutuksia. Mitkä siis ovat Nato-jäsenyyden mahdolliset kustannukset?

Naton perustamissopimuksen artikla 5 velvoittaa kunkin jäsenmaan tarvittaessa puolustamaan toisia jäsenmaita ulkoista uhkaa tai peräti sotilaallista hyökkäystä vastaan. Kuinka uskottavana tuota sitoutumista voidaan pitää? Natolla ei ole omaa jäsenmaiden kansallisista asevoimista erillään olevaa todellista sotilaallista kapasiteettia, vaikka Walesin ja Varsovan huippukokouksissa 2014 ja 2016 päätettiinkin panostaa nopean toiminnan joukkojen vahvistamiseen ja rajoitetun sotilaallisen läsnäolon lisäämiseen. Etenkin Yhdysvaltain nykyhallinnon lausunnot oikeuttavat kysymään, kuinka uskottavaa on maan sitoutuminen Euroopan puolustamiseen? Tämä on yksi pohdittava kysymys.

Muitakin kysymyksiä on. Mikään maa ei voi Natossa olla ainoastaan turvallisuuden kuluttaja vaan joutuu myös osallistumaan muiden jäsenmaiden turvallisuutta vahvistaviin toimiin artikla 5:n määrittelemällä tavalla. Mitä riskejä tällainen sitoutuminen uudelle jäsenmaalle siis tuo mukanaan? Voivatko jäsenmaat siksi luottaa toisten jäsenmaiden kykyyn ja haluun sitoutua niiden auttamiseen myös sotilaallisesti? Olson ja Zeckhauser (1966) jo identifioivat jäsenyyteen liittyvän luontaisen kannusteen vapaamatkustaa puolustuskyvyn luomisessa. Kannianen ja Ringbom (2018) osoittivat formaalisissa matemaattisissa mallissa, että vapaamatkustajuuskannustin koskee erityisesti maita, joiden tur-

vallisuusriski on muita jäsenmaita rajoitetumpi (ks. myös Kanninen 2019b; Ossa & Koivula 2019).

Toisaalta minkä tahansa uuden ja aikaisemmin puolustusliiton ulkopuolisen maan liittyminen jäseneksi myös muuttaa koko alueen geopoliittista asetelmaa. Onko tällainen muutos uuden jäsenen turvallisuutta lisäävä vai liittykö siihen turvallisuutta heikentäviä seurauksia? Potentiaalinen vihollinen ei toki jää toimettomaksi. Formaalin peliteorian valossa siltäkin voi odottaa omia siirtojaan. Mahdollisen jäsenyyden arviointiin liittyy siis mahdollisten hyötyjen lisäksi mahdollisia kustannuksia.

Suomi on jo vahvasti integroitunut länteen sekä EU-jäsenyyden myötä poliittisesti että kahdenvälisillä sotilaallisilla sopimuksilla. Korvaavatko nämä toimet varsinaisen Nato-jäsenyyden? Mitä lisäarvoa Nato-jäsenyys voisi tuoda Suomen turvallisuudelle? Ja millä hinnalla? Mikä on Nato-option arvo? Milloin sen lunastaminen voisi tulla kyseeseen. Aiheellisia kysymyksiä on useita.

Tämä kirjoituksen tarkoitus on esittää Nato-jäsenyyttä koskeva hyöty-kustannusanalyysi. Sen taustalla on kirjoituksen laatijan väitöskirjatyo *Essays in National Defence*, joka hyväksyttiin Maanpuolustuskorkeakoulussa sotatieteiden tohtorin tutkintoa varten vuonna 2018.² Se rakentui koalitioteorian ja matemaattisen peliteorian varaan. Kun on puhe hyöty-kustannusanalyysista, hyötyjen ja kustannusten arviointi ei tässä yhteydessä tarkoita rahassa mitattujen arvioiden esittämistä. Turvallisuuspoliittiset ratkaisut eivät ole ensi sijassa kvantifioitavissa euroina. Ne heijastavat kuitenkin valintoja, joita voidaan mallintaa formaalisten hyvinvointiteoreettisten mallien avulla. Oleellista on, että kaikki relevantit mekanismit kyetään sisällyttämään mukaan analyysiin. Niiden avulla voidaan päätyä puolusteltavissa olevaan arvioon siitä, *onko Nato-jäsenyys Suomelle oikea ratkaisu ja millä ehdoilla*. Kirjoitus tähtää tähän tavoitteeseen.

Kirjoituksen rakenne on seuraava. Johdannon jälkeen kirjoitus pyrkii taustoittamaan Suomen turvallisuuspoliittisen aseman historiallisiin kokemuksiin perustuen. Maan historiallinen kokemus nimittäin tarjoaa eräitä säännönmukaisuuksia, jotka ovat pysyviä. Erityisesti Suomen sijainti sen naapurivaltioiden Venäjän ja Ruotsin välissä mutta myös osana laajempaa eurooppalaista geopoliittista asetelmaa on aina muistettava. Jakso myös käsittelee Suomen nykyisiä turvallisuus- ja puolustuspoliittisia valintoja. Seuraava jakso käsittelee puolustusliitto Naton luonnetta, erityisesti sen vahvuuksia ja heikkouksia. Suomen on tämän mukaan syytä tietää, minkä luonteiseen liittoon se jäsenyyden valitessaan sitoutuisi. Seuraava pääluku käsittelee Suomen Nato-jäsenyydestä käytyä keskustelua ja eräitä siitä esitettyjä argumentteja. Lopulta kirjoitus päättyy hyöty-kustannusvertailun pohjalta vastaamaan kysymykseen: millä ehdoilla maan kannattaa jättäytyä puolustusliiton ulkopuolelle ja millä ehdoin taas haakea jäsenyyttä.

Suomen turvallisuusympäristö

Geopoliittinen asetelma on kiristynyt

Historian valossa Suomen asema on aina määräytynyt osana eurooppalaisten suurvaltojen välistä valtakuviota. Henrik Meinander on kirjassaan *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohdat* (2017) tehnyt tämän hyvin kirkkaaksi. Kysymys on tyypillisesti ollut meitä vahvempien maiden keskinäisestä vastakainasettelusta. Suomen tehtäväksi on jäänyt valita puolensa. Ajoittain Suomella on ollut onnea.³ Ajoittain Suomi on ilmeisesti tehnyt väärän valinnan.⁴

Neuvostoliiton hajoamisen seurauksena ja Venäjän heikkouden vuosina useat Itä-Euroopan maat mukaan lukien Baltian maat pääsivät liittymään Naton jäseniksi. Venäjälle kuuluvaa Kaliningradia lukuun ottamatta kaikki Suomenlahden ja Itämeren eteläpuoliset maat ovat nykyisin Nato-maita. Suurvallat ovat kuitenkin aina imperialistisia luonteeltaan. Venäjä on palannut sotilaallisen voiman käyttöön ja pyrkii horjuttamaan lähialueiden status quota.

Vaikka geopoliittiset asetelmat ovat eri aikoina vaihdelleet, niihin liittyy kuitenkin eräitä ikuisia totuuksia. Suomen tehtävänä on tunnistaa ne omalta kannaltaan sekä välttyä vääristä valinnoista.

Tärkein totuus on, että Suomen naapuri Venäjä on Suomen kannalta suurvalta.⁵ Sen tosiasian kanssa Suomen on aina elettävä.⁶ Suomalaisille olisi siksi tärkeää sijoittaa itsensä Moskovaan ja pyrkiä arvioimaan, miltä maailma sieltä näyttää. Yhdysvaltain toimet Latinalaisessa Amerikassa ovat toinen esimerkki suurvallan ja pienempien naapureiden etupiirijattelusta.

Toinen totuus on, että pienen maan kansallinen turvallisuus edellyttää halua ja kykyä luoda riittävä pidäke (*deterrenssi*) mahdollisille vihollistoimille.⁷ Suomen on tämän mukaan pidettävä huoli siitä, että potentiaalinen vihollinen ei saisi mitään erityistä etua itselleen siitä, että se käynnistäisi konfliktin Suomea vastaan, vaan että sille pikemminkin olisi hyötyä siitä, että Suomea vastaan ei suunnata painetta sotilaallisesta interventioista puhumattakaan. Oleellinen kysymys kuuluu, millä keinoilla sotilaallista pidäkettä kannattaa tavoitella?

Suomen turvallisuus- ja puolustuspoliittisia valintoja

Kansalliseen turvallisuuteen vaikuttavista keinoista ensimmäisenä eittämättä on mainittava viisas ulkopoliitiikka. Niinpä menestyksekkäs ”suomettuminen”, toisin sanoen rauhanomainen rinnakkaiselo, suuren naapurin Neuvostoliiton kanssa on jälkikäteen (ja peliteoriankin valossa) nähtävä menestystarinana.⁸ Sitä aikanaan pilkattiin länsimaiden lehdistössä (*Finnlandisierung*) niiden maiden taholta, jotka eivät olleet Neuvostoliiton naapureita. Matemaattisen peli-

teorian mukaan vain pelin lopputuloksella on merkitystä. Neuvostoliitto myös ymmärsi, että jos se pakottaisi Suomen ottamaan neuvostojoukkoja alueelleen, Ruotsi ilmeisesti liittyisi Natoon. Hornet-hävittäjähankintapäätös vuonna 1992 ja Suomen jäsenyys Euroopan unionissa vuonna 1995 ovat olleet Suomelle merkittävimmät ulko- ja turvallisuuspoliittiset kansallisen turvallisuuden valinnat (Hägglund, 2018).

Ulkopolitiikan ohella varsinaiset puolustusratkaisut eri muodoissaan ovat oleellisia tavoitellun pidäkkeen luomiseksi. Väitöskirjani peliteoreettiset analyysit puoltavat ajatusta, että riittävän deterrenssin luomiseksi turvallisuudesta huolissaan oleva valtio joutuu *yli-investoimaan* puolustuskykynsä pyrkiessään signaloimaan potentiaaliselle viholliselle, että se on tosissaan ilmaistessaan tahtonsa puolustaa itseään. Koska signaali voi jäädä epätarkaksi, yli-investointi on peliteorian valossa tarpeen. Tämä oli väitöskirjan ensimmäisen esseen *Defence Commitment in Deterrence of War* yksi tuloksista.

Samaan aikaan kuin useissa Euroopan maissa on leikattu puolustusmeno- ja ja siirretty ammattiarmeijaan, Suomi on pitäytynyt asevelvollisuudessa ja koko maan puolustamiseen tähtäävässä puolustusvalmiudessa. Liittyminen Euroopan unioniin ei tuonut sotilaallisia turvatakuita. Vuoden 2009 Lissabonin sopimuksen artiklan 42.7 mukaisten turvatakuiden merkitystä ei ole syytä yliarvioida. Nykyaikaiset puolustusvälinehankinnat ovat merkittävä signaali puolustushalusta ja kyvystä.

Suomi on osallistunut kansainväliseen rauhanturvaamiseen jo 1950-luvulta lähtien ja tällä hetkellä Suomi osallistuu 10:een sotilaalliseen kriisinhallintatai sotilastarkkailijaoperaatioon. Suomi on 1990-luvun alusta osallistunut Euroopan Unionin (EU), Yhdistyneiden kansakuntien (YK), Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (Etyj), Naton sekä Euroopan neuvoston (EN) toimeenpanemiin siviilikriisinhallintaoperaatioihin tai siviilikriisinhallinnaksi määriteltäviin tehtäviin. Vuodesta 1994 lähtien Suomi on osallistunut Naton rauhankumppanuusyhteistyöhön ja on tehnyt useita kahdenvälisiä puolustusyhteistyötään edistäviä sopimuksia. Lisäksi vuonna 2014 Suomi solmi isäntämaatukea koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan Suomen ja Naton välille. Se määrittää, miten Naton sekä sen jäsenvaltioiden joukot voivat perustaa tukikohtia ja tuoda joukkoja isäntämaan alueelle sekä rauhan että kriisin aikana. Sopimus velvoittaa isäntämaata tarjoamaan tukea, tietoja ja suojelusta näille joukoille.

Kaikilla mainituilla valinnoilla on merkitystä Suomen turvallisuuden kannalta. Nämä ratkaisut omalla merkittävällä tavallaan tarjoavat ulkopuolisille tarkkailijoille informaatiota Suomen linjasta. Kansallinen maanpuolustustahto ja -kyky eivät ole pelkkää tilastollista faktaa, vaan niistä on viestittävä. Valinnat viestivät Suomen puolustusvalmiudesta joko vahvuutta tai heikkoutta. Se, että Suomi paljastaa auliisti julkisuudessa tietoa puolustusvalmiudestaan, ilmeisesti

sisältää harkitun strategisen ratkaisun: sen avulla kommunikoidaan kaikkiin ilmansuuntiin maanpuolustuskyvystä.⁹

Oleellinen kysymys on, ovatko Suomen nykyiset valinnat riittäviä vai onko syytä ottaa lisäaskel sotilaallisen liittoutumisen suuntaan? Jos Suomi päättää hakea Nato-jäsenyyttä, onko se heikkouden vai vahvuuden osoitus? Onko se merkki siitä, että Suomen arvion mukaan Itämeren alueen tilanne on muuttunut sellaiseksi, että maan on aihetta liittoutua? Onko se merkki siitä, että Suomi ei – enää – luota omaan puolustuskykyynsä? Jos Suomi taas pysyy kansalliseen puolustukseensa nojaten sotilaallisen liittoutumisen ulkopuolella, mikä viesti tähän ratkaisuun sisältyy? Nato-jäsenyyttä koskevassa ulkoasiainministeriön raportissa Bergquist, Heisbourg, Nyberg ja Tiilikainen (2016) silti toteavat: ”Suomi on syvästi tietoinen siitä, ettei sen omaan erityiseen strategiseen dilemmaan, joka johtuu arvaamattomasta naapurista ja vaatii jatkuvaa hallintaa, ole olemassa ratkaisua.”

Puolustuskyvystä

Suomalaisen asevelvollisuuden kustannustehokkuudesta on tutkijoiden keskuudessa perinteisesti ajateltu, että se on halpa ja siksi kustannustehokas ratkaisu. Sittenkin taloustieteellinen tutkimus on kyseenalaistanut asevelvollisuuden kustannustehokkuuden. Uusi argumentti on ollut, että asepalvelukseen sidottavien nuorten koulutuspääoman kehittyminen hidastuu, mikä näkyy sittemmin osaamis pääoman ja myös bruttokansantuotteen kasvun kehityksen hidastumisena. Puolustusministeriölle laatimassani raportissa *Kansallinen turvallisuus, asepalvelus ja kansantalous. Miksi yleinen asevelvollisuus on välttämätön ratkaisu joillekin maille – ja toisille taas ei?* olen kuitenkin selvittänyt, että tulos asevelvollisuuden kustannustehottomuudesta rajoittuu tapaukseen, jossa miehistön tarve on ”rajallinen”. Raportissani osoitetaan, että ”yleinen asevelvollisuus” sittenkin nousee kustannustehokkaaksi tapauksessa, jossa tarvittava miesvahvuus on ”suuri”. Olen julkaissut tästä yleistajuisen kirjoituksen *Kanava*-lehdessä (Kanniainen 2020). Asevelvollisuuden kiistattomia hyötyjä on myös sen tarjoama laaja koulutettu reservi.¹⁰

Nyt kysymys kuuluu: mitä tapahtuu kansalliselle puolustukselle, jos maa liittyy Natoon? Ajetaanko sitä alas? Tätä kysymystä käsitteli väitöskirjani kolmas essee. Siinä osoitettiin, että puolustusliiton jäsenille pyrkii syntymään kannustin vapaamatkustaa muiden luomalla turvallisuudella.

Puolustusvälinehankinnat ovat nykyisin kalliita. Poliittisella taholla ne kilpailevat muiden kuin turvallisuuteen liittyvien ihmisten perustarpeiden kanssa. Hävittäjähankinta Yhdysvalloista loi Suomen ja Yhdysvaltain välille siteen, jollaista ei aikaisemmin voinut kuvitella. Myös Hornetien korvaajien

hankintaan mahdollisesti liittyvä poliittinen ulottuvuus, vaikka sitä julkisuudessa ei ole nähty aiheellisesti korostaa.

Suomi mukana myös Pohjoismaisissa ja kahdenvälisissä sopimuksissa

Pohjoismaisella tasolla Suomen ja Ruotsin puolustusyhteistyön kehittämisen työsuunnitelma allekirjoitettiin 6.5.2014. Suomen ja Ruotsin puolustusministerit ovat jo pitkään mainostaneet sitä, kuinka usein he tapaavat keskenään. Tanskan, Suomen, Norjan ja Ruotsin puolustusministerit allekirjoittivat 10.3.2015 puolustusmateriaalin yhteistyötä koskevan valtiosopimuksen. Lisäksi Suomi ja Ruotsi allekirjoittivat 9.7.2018 puolustusyhteistyötä koskevan yhteisymmärryspöytäkirjan. Se muodostaa kehyksen Suomen ja Ruotsin väliselle puolustusyhteistyölle.

Suomen ja Ison-Britannian välinen puiteasiakirja allekirjoitettiin 9.7.2016 ja se on luonteeltaan julistuksenomainen poliittisen yhteistyötahdon ilmaus. Suomi myös osallistuu Ison-Britannian johtaman *Joint Expeditionary Force* (JEF) joukon toimintaan. Tästä sovittiin Suomen, Ruotsin ja Ison-Britannian puolustusministereiden tapaamisessa 30.6.2017.

Suomen ja Yhdysvaltain kahdenvälistä puolustusyhteistyötä koskeva aiejulistus allekirjoitettiin 7.10.2016 ja sen tavoitteena on syventää kahdenvälistä puolustusyhteistyötä. Lisäksi Suomi, Ruotsi ja Yhdysvallat allekirjoittivat 8.5.2018 kolmenvälisten aiejulistuksen kokoamaan yhteen aikaisemmin sovitut ja asiakokonaisuuksia.

Myös Suomen ja Viron puolustusyhteistyötä koskeva puiteasiakirja uudistettiin 18.1.2017. Lisäksi Suomi ja Saksa allekirjoittivat puolustusyhteistyötä koskevan puitejärjestelyn 29.6.2017. Suomi myös osallistuu Saksan johtamaan Naton kehysvaltio-ohjelmaan (*Framework Nations Concept*). Se avattiin vuonna 2016 Naton kehittyneille kumppanimaille, jolloin Suomi, Itävalta ja Sveitsi sekä myöhemmin myös Ruotsi liittyivät Saksan johtamaan ryhmään.

Suomi on niin ikään kiinnostunut osallistumaan Ranskan tekemään Euroopan interventioaloitteeseen (EI2). Maiden puolustusministerit allekirjoittivat puolustusyhteistyötä koskevan puiteasiakirjan 4. lokakuuta 2018.

EU:n neuvosto teki päätöksen pysyvän rakenteellisen yhteistyön (PRY) käynnistämisestä joulukuussa 2017. EU:n puolustusyhteistyössä keskeisessä roolissa ovat niin sanotut uudet puolustusaloitteet. Suomi on myös niissä mukana.

Näiden sopimusten myötä Suomi on ankkuroitunut vahvasti länteen.¹¹ Niillä eittämättä on informaatioarvoa Suomen puolustuskyvystä kiinnostuneille taholle. Tähän kokonaisuuteen liittyvät ne eri osallistujakombinaatioilla toteutetut monenkeskiset puolustusharjoitukset, joihin Suomi on osallistunut. Naton kanssa tehtyjen sopimusten perusteella Nato-kalustoa on myös osallistunut

harjoituksiin Suomen maankamaralla ja ilmassa. Osassa on myös harjoiteltu sotilaallisen avunsaantia. Nämä sopimukset ja harjoitukset eivät ole johtaneet merkittävään reaktioon Venäjän taholta, joka toisaalta on järjestänyt omia harjoituksiaan sekä yhdessä Valko-Venäjän kanssa.¹²

Suomella on kautta historian ollut huonoa onnea osana Ruotsia. Välillä Ruotsi on kokenut olevansa niin vahva suhteessa Venäjään, että on jopa ollut asettamassa omaa kruununprinssiään Venäjän tsaariksi.¹³ Suomen miehitys isonvihan (1714–1721) ja pikkuvihan aikana (1742–1743) olivat Suomelle raskaita vaiheita. Venäläiset raastoivat Suomen aluetta mielin määrin, mutta luovuttivat alueen kaksi kertaa takaisin Ruotsille.¹⁴ Meinander (2017) on todennut, että Suomen sodan 1808–1809 seurauksena ”Suomen menettämisestä tuli Ruotsille onnen avain”. Sittemmin Ruotsi on välttänyt sodat 200 vuotta.

Suomi ja Ruotsi ovat viime vuosina rakentaneet puolustuksellista yhteistyötä. Keskeisessä asemassa on jo vuosikymmeniä jatkunut laaja-alainen yhteistyö Ruotsin kanssa erityisesti merivalvonnassa ja yhteisen taisteluosaston muodostamisessa (Swedish–Finnish Naval Task Group). Yhteisen taisteluosaston täysi operatiivinen valmius saavutettaneen vuonna 2023, joten sen käyttö 2030-luvulla maanpuolustuksen täydentämiseen olisi olennainen osa merivoimien toimintaa.¹⁵ Historia kuitenkin tukee oletusta, että Suomen ja Ruotsin välinen puolustusliitto ei ole vaihtoehto enempää vahvalle omalle puolustukselle kuin niiden Nato-jäsenyydellekään.

Tiedetään myös, että vuonna 1930 nimetty Ruotsin puolustuskomissio oli laatinut yksityiskohtaiset suunnitelmat Ruotsin tulemisesta sotilaallisesti Suomen avuksi, jos Neuvostoliitto hyökkää Suomeen (Turtola 1984). Siinä oli määriteltäviä Ruotsista saatava sotilasapu (miehistö, aseistus ja niiden kuljetusreitit Suomen halki). Komissio sotilaallinen alakomissio ajoi voimakkaasti Suomen auttamista. Kun talvisota syttyi, Ruotsin hallitus ei kuitenkaan hyväksynyt Suomen auttamista.

Ei voi sanoa, että Ruotsi olisi pettänyt Suomen, mutta Ruotsi petti Suomen odotukset. Suomi toki sai merkittävästi apua vapaaehtoisilta ruotsalaisilta, joita Sallan suunnalla talvisodassa taisteli yli 8000 miestä. Myös kolmasosa Ruotsin ilmavoimista puolusti Pohjois-Suomea talvisodassa.

Suomen ja Ruotsin geopoliittinen asema on toinen myös tänä päivänä. Ruotsi vähensi merkittävästi maavoimiensa vahvuutta ja panosti ilmavoimiinsa sekä laivastoonsa. Ruotsin puolustusbudjetti on suurempi kuin Suomen, mutta osa on sidottu kriisinhallintaan. Ruotsin valtiopäiväpuolueiden puolustusvaliokunnan loppuraportissa 14.5.2019 (*Värnkraft – inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025*) kaavaillaan Ruotsille neljän uuden prikaatin perustamista. Yksi niistä (5600 sotilasta) voisi toimia Suomessa sodan uhatessa, sotatilanteessa tai muun tyyppisen kriisin vallitessa.

Jos virallinen Ruotsi päättää loppuraportin mukaisesti tällaisesta valmiudesta Suomen tukemiseksi (esimerkiksi Ahvenanmaan suunnalla), muutos olisi historiallinen. Se on silti eri asia kuin Suomen kanssa tehtävä sopimuksellinen sitoutuminen. Mahdollisen Suomi–Ruotsi liittouman perusongelma onkin Ruotsin vajaa kyky sitoutua puolustusyhteistyöhön sodan aikana.

Venäjän intressit

Venäjän asema Suomenlahdella ja Itämerellä on sille oleellinen kysymys, vaikka se on siirtänyt varustautumisensa painopistettä myös Murmansiin. Venäjän pysyväisintressinä eittämättä on pitää Suomi vaikutuspiirissään. Naton laajeneminen sen rajoille nähdään uhkana.¹⁶ Bergquist, Heisbourg, Nyberg ja Tiilikainen (2016) toteavat: ”Tyytymättömänä valtana Venäjä on tehnyt arvaamattomuudesta strategisen ja taktisen hyveen, jota tukee vaikuttava poliittinen ja sotilaallinen ketteryys. Se pitää Pohjois-Atlantin liittoa vastustajanaan ja kaikkea Naton laajenemista uhkana kansalliselle turvallisuudelleen. Näin ollen Venäjä pyrkii estämään Suomen tai Ruotsin aiheet liittyä Natoon.”

Suomalaisille olisi siksi tärkeää arvioida myös sitä, miltä Itämeren alueen turvallisuustilanne vaikuttaa Moskovasta käsin.¹⁷ *Suomen kannattaa ymmärtää Venäjän intressit, vaikka se ei niitä välttämättä hyväksyisikään.* Suomen ja Ruotsin liittyminen Natoon tekisi Itämerestä Naton sisämeren mutta voisiko Venäjä tämän hyväksyä ilman vastatoimia? Sen halu pitää turvattu meriyhteys on ollut Pietari Suuren ajoista lähtien selvää.

Ensimmäisen maailmansodan aikana Suomella oli onnea sikäli, että Venäjä oli heikko ja että Saksa lopulta hävisi sodan. Venäjä ei pystynyt pitämään Suomea ja Suomi myös vältti aseman Saksan vasallina. Talvisota oli Suomea kohdannut suuri vääryys.¹⁸ Usein sodat ovat käynnistyneet tarpeella oikaista koettu vääryys. Myös Suomen jatkosota osaltaan heijasti tätä. Kesän 1944 torjuntavoiton jälkeen Suomi käänsi viisaasti kelkkansa. Kirjassaan *Tässä sitä ollaan* Pekka Peitsi (Urho Kekkosen) määritteli Suomelle uutta suuntaa: Paasikiven-Kekkonen linjaa. Mannerheim luonnosteli YYA-sopimuksen, jollaista lähetystösihteeri Boris Jartsev oli tarjonnut Suomelle jo ennen sotaa. Ideana on ollut Suomen turvallisuuspoliittisen aseman vakauttaminen ymmärtäen, mitä Moskova haluaa! Onko tässä jokin viisaus, joka on syytä noteerata nyt, kun puhutaan Suomen mahdollisesta Nato-jäsenyydestä?

Neuvostoliiton hajoaminen vuonna 1991 muutti lähialueidemme geopoliittista asemaa ratkaisevasti. Varsovan liitto lakkautettiin ja sen jäsenmaat liittyivät Natoon. Toisaalta Venäjän oletettiin kehittyvän demokraattiseksi markkinatalousmaaksi. Puhuttiin jopa sen liittymisestä Natoon! Viimeinen niitti Venäjän traumaan ilmeisesti oli se, kun Nato käynnisti pommitukset Serbiaa

ja Jugoslaviaa vastaan vuonna 1999. Naton operaatiolla oli vahva moraalinen perusteensa: serbijoukot olivat pitkään terrorisoineet Kosovoa, kahden miljoonan asukkaan maakuntaa, jonka albaaniväestöä sorrettiin. Georgian sodan seurauksena vuonna 2008 Venäjä perusti Georgiaan kaksi sen tunnustamaa nukkevaltiota Etelä-Ossetian ja Abhasian. Venäjän miehittäessä vuonna 2014 Krimin Presidentti Putin perusteli tätä Kosovon tapauksella. Ajatus ilmeisesti oli, että myös Venäjällä on oikeus puolustaa intressejään, koska länsikin tekee niin.

Jos tarkastellaan sotien historiaa, monesti on niin, että sotien lopputulos on jo kylvänyt seuraavan sodan siemenet. Yksi tosiasia onkin menetettyyn suurvalta-asemaan liittyvä Venäjän trauma. Se voi istua ihmisissä yli sukupolvien. Ensimmäisessä maailmansodassa polvilleen lyöty Saksa nousi jaloilleen ja kävi voimiensa tunnossa hakemaan hyvitystä kokemalleen traumalle. Koko Eurooppa oli pian liekeissä. Myös Stalinin arvostus nyky-Venäjällä on sangen huolestuttavaa.

Öljyn vaurastama Venäjä on saanut Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen itseuntoaan takaisin ja on investoinut uuteen aseeteollisuuteen, kyberosaamiseen ja armeijansa uusimiseen. Sen halu palauttaa isoveljen rooli lähinaapureidensa kontrolloimiseksi on vahva ja sitä osaltaan vahvistavat lähinaapureiden venäläisvähemmistöt. Niiden hyödyntäminen on Venäjän strategiassa uusi ilmiö, johon on vaikea vastata perinteisin menetelmin.

Suurvallat ovat vältäneet keskinäiset sodat yli 70 vuoden ajan.¹⁹ Keskinäisen sodan kustannus vain on liian suuri, jotta aseellinen konflikti toisen suurvallan kanssa olisi rationaalista.²⁰ Resurssiltaan pienet maat voivat kuitenkin kokea kuuluvansa suuren riskin riskiluokkaan.²¹

Suurvaltojen välien kiristyminen näkyy myös siinä, että Yhdysvallat on ilmoittanut Venäjälle vetäytyvänsä sopimuksesta, joka kieltää molemmilta valtioita maalta laukaistavat keskimatkan ohjukset, joiden kantama on 500–5 500 kilometriä. Lännen tulkinta on, että Venäjä on rikkonut INF-sopimusta (*Intermediate Nuclear Forces Treaty*) pitkään Iskander-ohjuksillaan, joiden lentomatka ylittää sovitun kantaman sadoilla kilometreillä ja joita on sijoitettu myös Kaliningradiin.²²

Muistetaan, että Montenegron liityessä Natoon 5.6.2017, Venäjä vastusti sen jäsenyyttä äänekkäästi. Se myös raportoi lopettavansa yhteistyöohjelman sen kanssa, vaikka Montenegro on asukasluvultaan pieni maa, onhan sillä vain 680 000 asukasta. Saisiko Suomi saman kohtelun Venäjältä, jos se liittyisi Natoon?

On silti vaikea uskoa, että Venäjällä olisi intressiä käyttää sotilaallista voimaa Suomea vastaan Suomen itsensä tähden. Hyökkäys Suomeen on mahdollinen vain osana laajempaa konfliktia Itämeren alueella. Valtioneuvoston vuonna

2019 julkaisema *Voiman Venäjä* raportti näkee, että Venäjä on jo onnistunut tavoitteessaan tehdä itsestään vaikutusvaltaisempi kuin aikaisemmin. Venäjän Presidentti Vladimir Putin varmaankin haluaa jäädä historiaan Venäjän suuruuden palauttajana.

Millainen on mahdollinen seuraava sota?

Vuoden 2014 tapahtumat Ukrainassa merkitsivät vedenjakajaa eurooppalaisessa sotilaallisessa asetelmassa ja järkkymistä sen sotilaallisessa tasapainossa. Krimin valtauksen ja Itä-Ukrainassa käynnistyneen sodan jälkeen Eurooppa on havahtunut todellisuuteen, jossa suurvallat voivat edelleen turvautua aseelliseen voimaan myös Euroopassa.

Jos Suomi joutuisi sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi, millainen se olisi? Talvisota ja jatkosota alkoivat asutuskeskusten pommituksilla. Niitä seurasi maa-armeijalla tehdyt hyökkäykset. Amiraali Jan Klenbergin mukaan (HS 16.1.2012) sodan kuva voi olla tulevaisuudessa aivan toinen. ”Keskeisin uhka kuva Suomessa on jo jonkin aikaa ollut maattamme vastaan suunnattu, rajoitteuvin voimin toteutettava, yllättäen alkava ja nopeasti loppuun vietävä hyökkäys. Yllättäminen vaatii, että hyökkääjä käyttää lähinnä rauhanaikaisia maa-, meri- ja ilmavoimien joukkojaan. Erityisen uhan muodostavat ilmavoimat, koska niitä voidaan keskittää alueelle nopeasti ja näkymättömästi”. Samaa ajattelua edusti puolustusvoiman edellinen komentaja Jarmo Lindberg: ”Nykyajan kriiseille on tyypillistä, että ne tulevat ilman pitkää ennakkovaroitusaikaa”.²³ Tähän voinee lisätä riskit informaationsodasta, yhteiskunnalle kriittisten toimintojen sabotoinnista, omistuksen hankkimisesta yhteiskunnan toimintojen kannalta kriittisissä kohteissa ja jopa ”vihreiden tunnustuksettomien” miesten esiintymisestä.

Pekka Visuri (2018b) toisaalta epäilee ajattelua siitä, että Nato ja Venäjä voisivat ajautua sotilaalliseen konfliktiin Euroopassa. Hän viittaa vanhan ranskalaisen kenraalin Georges Buisin lausuntoon vuodelta 1981. Myös Jaakko Itoniemi on optimistisempi (HS 9.2.2018): ”Suursota Euroopassa vaikuttaa kovin etäiseltä riskiltä”. Vaikka kylmän sodan asevoimat Euroopasta purettiin, varusteluun on kuitenkin jälleen palattu.²⁴

Millainen Nato?

Onko Nato kriisissä?

Nato perustettiin 4.4.1949. Jäseneksi liittyi 12 valtiota. Sotilasliitto Nato täytti siis vuoden 2019 keväällä 70 vuotta. Nykyisin Natolla on 29 jäsentä. Nato on laajentunut vaiheittain. Viimeisin liittynyt on Montenegro ja Pohjois-Makedonia odottaa vuoroaan. Naton ydin on sen artikla 5 – jäsenmaiden velvollisuus auttaa muita jäsenmaita, jos näitä uhataan tai niihin hyökätään.

Nato on nykyisin ainakin jonkinasteisessa kriisissä (ks. esim. Burns 2019). Esimerkiksi Yhdysvaltain nykyinen presidentti Donald Trump on useaan otteeseen julkisuudessa kyseenalaistanut Naton ytimen, artikla 5:n eli sen, että Nato-maat puolustavat toisiaan, jos jotakuta vastaan hyökätään. Toki puheet ja varsinaiset toimet ovat eri asioita. Turvatakuiden uskottavuudella spekuloinnin sijaan on kuitenkin aika ilmeistä, että tosipaikan tullen jokainen maa ajattelee itsekkäästi omaa etuaan, myös Yhdysvallat. Yhtä oleellista on todeta, että hyökkäyksen kohteeksi joutuneen maan jättäminen ilman sotilaallista apua olisi puolustusliiton loppu. Trumpin retoriikalla voi myös olla tarkoitus painostaa Nato-liittolaisia oman puolustusvalmiutensa nostamiseen. Trump ei nimitäin voi sivuuttaa sitä, että pääsy Euroopan lentotukikohtiin ja satamiin tuo Yhdysvallat mantereen verran lähemmäs Lähi-itää, Afrikkaa ja osaa Aasiasta.

Nato ei edes juhlinut 70-vuotispäiviään vuonna 2019 huippukokouksella, jotta Natosta eroamisella uhkaileva Trump ei pääsisi sanomaan mitään liittolaisuhteita repivää. Trump myös jakaa Natoa sisältä. Hän arvostelee Euroopan johtajia, Saksan liittokansleri Angela Merkeliä ja Ranskan presidentti Emmanuel Macronia. Hän ylistää Unkarin Viktor Orbánia ja Italian Matteo Salvinia. Lisäksi myös Puolan, Unkarin ja Turkin sisäinen kehitys heikentää Natoa sisältä.

Jos on herätetty kysymys turvatakuiden pitävyydestä Naton jäsenmaiden kesken, on myös huomautettava siitä, että Naton rauhankumppanuus ei takaa artikla 5:n mukaista turvaa. Sekä Georgia että Ukraina ovat Naton rauhankumppanimaita. Kumppanuus ei estänyt sotaa Georgiassa eikä Ukrainassa. Natolla on 34 kumppanimaata – jopa Venäjä mukaan lukien!

Naton vahvuuksia

Kylmän sodan päättymisen johdosta Nato oli jo ehtinyt muuntua korostetusti kriisinhallintaa toteuttavaksi organisaatioksi. Puolustusliittona se on toki edelleen vahva. Kaikkiaan Nato-maissa on yli kolme miljoonaa sotilasta, joista noin kaksi miljoonaa Euroopassa. Yhdysvalloilla oli vuonna 2018 Euroopassa noin 64 000 sotilasta (Saksassa 35 000, Iso-Britanniassa 9 000 ja Italiassa 13 000).²⁵

Lakkautuslistalla on kuitenkin ollut 15 tukikohtaa.²⁶ Kaikkiaan Yhdysvalloilla on maailmalla 761 tukikohtaa.

Nato-maiden yhteenlasketut puolustusmenot ovat moninkertaiset Venäjän puolustusmenoihin verrattuna. Suurvalloista ylivoimaisesti suurin sotilasbudjetti on Yhdysvalloilla, 684,6 miljardia dollaria vuoden 2019 ennakkotietojen mukaan (Military Balance 2019). Kun siihen lisätään muiden Nato-maiden puolustusbudjetit yhteensä 288,9 miljardia dollaria, Nato-maiden yhteenlasketut puolustusmenot olivat vuonna 2019 973,5 miljardia dollaria, kun ne Venäjällä olivat vain 61,6 miljardia dollaria. Kiinan varustelumenot ovat toiseksi suurimmat maailmassa (181,1 miljardia dollaria).

Puolustusmenojen bruttokansantuoteosuus oli Venäjällä ja Yhdysvalloissa samaa suuruusluokkaa eli vuonna 2017 3.10–3.11 %. Tukholman kansainvälisen rauhantutkimusinstituutin (Stockholm International Peace Research Institute, SIPRI) mukaan Venäjän sotilasmenojen bruttokansantuoteosuus vuonna 2018 oli 3.9 %. Yhdysvalloilla vastaava luku vuonna 2018 oli 3.2 %.

Alberto Alesinan ja Enrico Spolaoren (*The Size of Nations*, 2003) analyysin mukaan laajaa federaatiota puoltava tekijä löytyy kollektiivisen turvan rakentamiseen liittyvistä alenevista yksikkökustannuksista. Tämä koskee myös puolustusliiton tuoman kollektiivisen turvan rahoitusta, jota laaja jäsenmäärä helpottaa.

Nato on myös terästäytynyt. Sen huippukokouksessa Walesissa vuonna 2014 päätettiin, että Naton tähtäimessä on välitön toimintavalmius reaktiona Venäjän voimapolitiikkaan. Silti Nato ei ole pyrkinyt varsinaisesti lisäämään sotilaallista vastakkainasettelua Itämerellä vaan tukeutunut talousspakotteisiin. Myös Naton sitoutumista Baltian puolustukseen on vahvistettu. Baltiassa on noin 900 maavoimien Nato-sotilasta, panssarikalustoa ja 14 hävittäjää, jotka valvovat ilmatilaa.

Naton rakenteellisia heikkouksia

Puolustusliittona Natoon liittyy kuitenkin useita rakenteellisia ongelmia. Naton päätökset perustuvat konsensukseen. Tämä on yksi Naton heikkouksia ja viittaa siihen, että kullakin jäsenmaalla oikeastaan on veto-oikeus päätöksiin. Niinpä esimerkiksi Kreikka viivytti Makedonian jäsenyyden hyväksymistä. Jäsenyys hyväksyttiin lopulta alkavaksi vuonna 2020, mutta se edellytti Makedonian nimen muuttamista Pohjois-Makedoniaksi. Voiko Kreikka tehdä saman Suomen mahdolliselle jäsenyyshakemukselle muistaen Suomen vaatimat vakuudet Kreikka-lainalleen?

Yksi ongelma siis on Naton päätöksenteon hitaus. Sillä ovat nopean toiminnan joukot, mutta niiden sotilaallinen kyky on rajoittunut. Vastassa on Venäjä,

jonka koko arsenaali puolestaan on yhden päätöksen takana. Venäjän johto pystyy tekemään päätöksensä hyvin nopeasti.

Jos toisen jäsenmaan auttaminen on tarpeen, Naton jäsenmaat päättävät itseenäisesti siitä, *millä tavalla* ne auttavat jäsentä, joka on joutunut paineen tai hyökkäyksen kohteeksi. Natolla ei myöskään ole omaa aseistusta eikä armeijaa (eikä sitä ollut Varsovan liitollakaan). Naton aseistus on yhtä kuin sen jäsenmaiden käytössä oleva kalusto. Naton suorituskyky muodostuu niistä joukoista, jotka jäsenmaat ovat sitoutuneet antamaan Naton käyttöön. Yhtenä heikkoutena myös on pidettävä kaluston ja joukkojen liikkuvuuden esteitä.

Yksi heikkous on myös siinä, että Naton jäsenmaat ovat riskiluokaltaan eri asemassa, kun on kyse riskistä joutua sotilaallisen hyökkäyksen kohteeksi. Jäsenmaiden halu sijoittaa puolustukseensa on siksi erilainen. Pienen riskiluokan maissa kannustin vapaamatkustaa on suurin.²⁷ Jäsenmaiden vapaamatkustajuuskannusteesta johtuen voi kysyä, kuinka sitovia turvatakuita maat kykenevät lopulta tarjoamaan?

Merkittävin Natoon liittyvä ongelma on kuitenkin Yhdysvaltain nykyaikaisen hallinnon lausumat Yhdysvaltain sitoutumista Naton eurooppalaisten jäsenmaiden puolustamiseen. Turvatakuista peräytyminen veisi Yhdysvaltain uskottavuuden. Tällä olisi valtavan korkea hinta: Nato hajoaisi ja USA:n Aasian liittolaiset tekisivät johtopäätöksen, että tosipaikan tullen niitäkään ei autettaisi. Puheet ja teot eivät vastaisi toisiaan. Kiinan sotilaallinen läsnäolo eri puolilla Aasiaa vahvistuisi.

Mikä on lopulta Yhdysvaltain motiivi auttaa Eurooppaa? Voi myös kysyä, miksi Eurooppa on puolustuksestaan Yhdysvalloista riippuvainen eikä ota omia resurssejaan riittävästi käyttöön turvallisuuden rakentamiseksi. Euroopan unionin väkiluku on lähes 450 miljoonaa asukasta, kun USA:ssa väkiluku on 330 miljoonaa. Euroopan unionin bruttokansantuote vuonna 2017 oli 15 300 miljardia euroa, mikä on vain jonkin verran pienempi kuin Yhdysvaltain bruttokansantuote.

Vapaamatkustavatko Euroopan Nato-jäsenmaat siis Nato-jäsenyydellään?

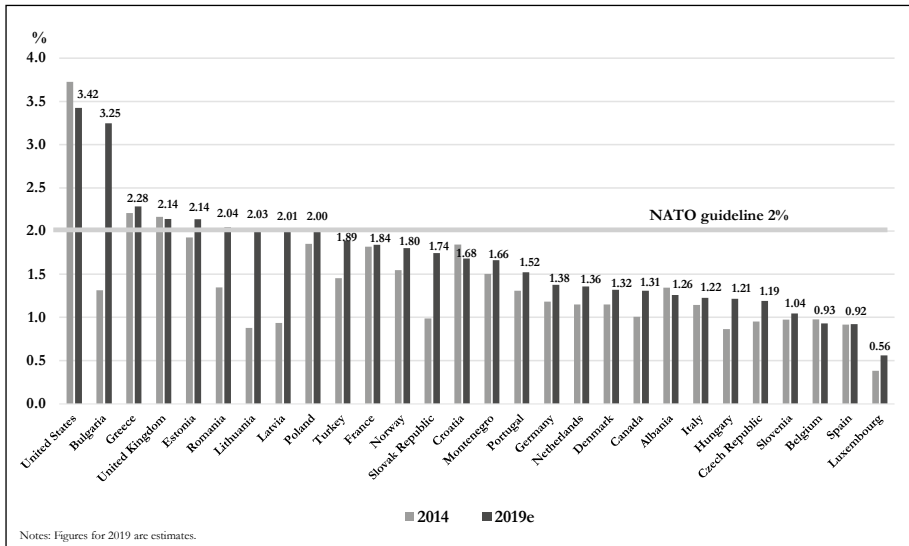
Yhdysvaltain presidentti Donald Trump on useaan otteeseen viitannut siihen, että Euroopan maiden puolustusmenot eivät täytä Naton vaatimusta kahden prosentin bruttokansantuoteosuudesta. Tämän mukaan Naton pienimmät jäsenmaat vapaamatkustavat sen kollektiivisen turvan varassa, jonka puolustusliiton suuremmat jäsenmaat, Yhdysvallat etunenässä luovat.

Mitä sanoo empiirinen tutkimus? Olson ja Zeckhauser (1966), ja heidän jälkeensä useat muut tutkijat, ovat mitanneet puolustustaakkaa jäsenmaiden

puolustusmenojen bruttokansantuoteosuuksilla ja suhteessa Naton yhteenlaskettuihin puolustusmenoihin laskemalla niiden järjestyskorrelaatioarviot bruttokansantuotteen kanssa. Puolustustaakkaa on sen jälkeen verrattu maittain jäsenyyden tuottamaan turvallisuushyötyyn. Jos kustannukset onkin verraten helppo mitata, turvallisuushyödyn mittaaminen onkin sitäkin haasteellisempää. Turvallisuushyötyjen on ajateltu syntyvän siitä, että puolustusliitto suojelee jäsenmaan teollista infrastruktuuria, sen väestöä ja sen niitä rajoja, jotka eivät rajoitu toisiin Nato-maihin. Jäsenyyden hyödyt on siten arvioitu suhteuttamalla jäsenmaan bruttokansantuote-osuus Naton yhteenlasketusta bruttokansantuotteesta, osuus Naton väestöstä ja sen ei-Nato-rajojen osuus Naton suojaamattomista rajoista.

Mainitulla tavalla tuotetut testit ovat puoltaneet käsitystä vapaamatkustajuudesta 1960-luvulla, mutta eivät enää myöhemmin. Artikkelissaan *Economics of Alliances: The Lessons for Collective Action* Sandler ja Hartley (2001) kuitenkin raportoivat, että vuonna 1998 Yhdysvaltain puolustustaakka Natossa oli 59,85 % (Kanada mukaan lukien Pohjois-Amerikan osuus oli 61,35 %), kun Euroopan osuus oli vain 38,65 %. Kun arvio Naton hyödystä Yhdysvalloille sai pisteluvun 31,06, oli Naton hyöty eurooppalaisille jäsenmaille pistelukuna ilmaistuna 43,47. Kustannus-hyötysuhteet näyttävät siten puhuvan jopa vahvasti vapaamatkustajuushypoteesin puolesta.

Vuonna 2014 Nato-maat sopivat Walesin huippukokouksessa, että puolustusmenot nostetaan kahteen prosenttiin bruttokansantuotteesta kymmenessä vuodessa. Käsitys Euroopan Nato-maiden vapaamatkustajuudesta Yhdysvaltain puolustusbudjetilla saa tukea oheisesta kuviosta. Nato-jäsenmaiden puolustusmenojen bruttokansantuoteosuuksissa on sen mukaan suuria eroja. Yhdysvaltojen lisäksi kolmasosa Nato-maista täytti 2 %:n kriteerin: Bulgaria 3.25 %, Kreikka 2.28 %, Britannia 2.14 %, Viro 2.14 %, Romania 2.04 %, Liettua 2.03 %, Latvia 2.01 % ja Puola 2.00 %. Ranskan luku oli 1.84 %. Saksan osuus vuonna 2017 oli niinkin matala kuin 1.22 % ja on siitä sittemmin vain noussut 1,38 %:iin vuonna 2019. Julkisuudessa olleiden tietojen mukaan esillä on ollut 1.5 %:n taso, mutta sille ei Saksassa ole löytynyt poliittista yksimielisyyttä. Vuonna 2017 2 %:n rajan olivat ylittäneet Yhdysvaltain ohella vain Kreikka, Viro, Britannia, Romania ja Puola.

Kuva 1. Nato-jäsenmaiden puolustusmenojen suhde niiden bruttokansantuotteeseen (ks. NATO 2019).

Heljä Ossa ja Tommi Koivula (2019) ovat toisaalta huomauttaneet, että vertailussa olisi myös otettava huomioon, missä määrin maat käyttävät puolustusmenoistaan kaluston uusimiseen. Walesin huippukokouksessa sovittiin vuonna 2014, että vähintään 20 % olisi käytettävä kaluston uusimiseen ja ylläpitoon. Harjoittelun lisäksi Nato voi hyötyä vain kalustohankinnoista. Toisaalta Ossa ja Koivula raportoivat, että International Institute for Strategic Studies -tutkimuslaitoksen mukaan Yhdysvallat käyttää Euroopan turvallisuuteen vain 5,6 % puolustusmenoista. Tämä olisi vuoden 2019 puolustusmenoista noin 38,3 miljardia dollaria. Samana vuonna eurooppalaiset Nato-maat käyttivät puolustukseensa yhteensä 288,9 miljardia dollaria. Se toki on ajateltu pääsääntöisesti oman alueen puolustamiseen.

Myös siitä on syytä huomauttaa, että puolustusmenojen vertailuissa olisi toki otettava huomioon, että työvoimakustannukset ja hinnat eri maissa voivat olla hyvinkin erilaiset. Myös teknologinen etumatka on tärkeä suorituskykyyn vaikuttava tekijä ja tässä suhteessa Yhdysvaltain johtoasema on ollut kiistaton. Silti esimerkiksi Venäjän johto on vastikään pitänyt esillä uutista, jonka mukaan maalla on 5-kertaisella äänennopeudella lentäviä ohjuksia, jotka läpäisevät kaiken torjunnan. Yhdysvallat taas on ilmaissut kiinnostuksensa avaruusaseistuksen kehittämiseen.²⁸

Nato ja Suomi

Onko Nato-optiota Suomelle olemassa?

Nato-optiosta ei ole olemassa virallista sopimuspaperia. Option olemassaolo voidaan kuitenkin perustella. Naton varapääsihteeri Jamie Shea lausui 4.6.2014 seuraavasti: ”*Naton ovi on avoinna, mutta jäsenhakemus on Suomen oma asia*” (HS 5.6.2014). Yhdysvaltain Nato-suurlähettiläs totesi Helsingissä 14.10.2014: ”*Yhdysvallat tukisi Suomen Nato-jäsenyyttä*”. Kaikki Suomessa viime vuosina vierailleet Nato-kenraalit ovat toivottaneet Suomen tervetulleeksi Nato-jäseniksi. Tuoreinta puheenvuoroa edustaa Yhdysvaltain Nato-suurlähettilään Kay Bailey Hutchinsonin lausuma 25.6.2019: ”Toivottaisimme Suomen aina tervetulleeksi Natoon, jos he päättäisivät hakea jäsenyyttä. Suomalaiset ovat hyviä kumppaneita meille.”

Miksi nämä lausunnot? Tämän kirjoittaja on ilmaissut asian toteamalla, että *Nato tarvitsee enemmän Suomea ja Ruotsia kuin Suomi ja Ruotsi Nato-jäsenyyttä. Nato tarvitsee Suomea ja Ruotsia puolustamaan Baltiaa.*²⁹ Nato hyötyisi Suomen jäsenyydestä maantieteellisesti sekä Suomen sotilaallisen valmiuden ja voimavarojen vuoksi. Näyttääkin selvältä, että Suomen (ja Ruotsin) hakemuksiin suhtauduttaisiin Natossa myönteisesti. Raportissaan vuodelta 2019 Karoliina Honkanen arvioi, että Naton näkökulmasta Suomi olisi varmasti tervetullut jäseneksi. Liittyminen on kuitenkin monivaiheinen prosessi, joka edellyttää Suomen halun liittyä, kutsun Natosta, Nato-maiden yksimielisen päätöksen ja jokaisen Naton jäsenmaan parlamentin hyväksynnän.

Nato-jäsenyys: eräitä mielipiteitä

Suomen Nato-jäsenyyden osalta vallitsevat mielipide-erot ovat suuret. Kirjoittajina ovat olleet asiantuntijat, jotka kuitenkin lukevat tilannearvion taustalla olevan historiallisen ja turvallisuuspoliittisen tiedon eri tavalla. Niinpä heidän johtopäätöksensä ovat keskenään ristiriitaisia.

Eräiden puolueiden ohjelmassa on päädytty Nato-jäsenyyden kannalle. Myös eräät turvallisuuspoliittista materiaalia tuottaneet havainnoitsijat ovat Suomen Nato-jäsenyyden kannalla. Argumentti on, että Nato-jäsenyys vahvistaa Suomen kansallista turvallisuutta.³⁰ Nostan esiin eräitä argumentteja, joilla Nato-jäsenyyttä on eräillä vaikutusvaltaisilla tahoilla vastustettu tai arvioitu kriittisesti.

Entiset suurlähettiläät Mats Bergquist ja René Nyberg (2014) kirjoittivat: ”Suomen ja Ruotsin on syytä pysyä nyt Naton ulkopuolella”. Heidän mukaansa Nato-kysymykseen liittyä laajempi geopoliittinen ulottuvuus. Jos Euroopan suurimpiin valtioihin kuuluvat Suomi ja Ruotsi muuttaisivat suurstrategista

suuntaustaan, Naton ja Venäjän välille syntyisi Pohjolassa hyvin pitkä raja. Itämerestä tulisi käytännössä Naton sisämeri. Sekä me että suurvallat halusimme välttää tätä kylmän sodan aikana. He myös varoittivat siitä, että strateginen ajattelu ei ole Venäjän vahvuuksia. Se, mitä jotkut venäläiset nimittäin kutsuvat nopeaksi kyvyksi käyttää voimaa, on hätiköityä ja harkitsematonta aseellisen voiman käyttöä. He näkivät, että jäsenyyden hakemisen optiollakin on strategista arvoa – Nato-optioon voidaan turvautua, jos tilanne sitä vaatii.

Jaakko Iloniemi (2014), myöskin entinen suurlähettiläs, kirjoitti artikkelissaan ”Suomen Nato-jäsenyyteen liittyy hyötyjä ja haittoja”, että nyt eletään kokonaan uudenaikaisessa turvallisuustilanteessa. Hän kysyi, voimmeko nostaa niin paljon omaa suorituskykyämme, että selviytyisimme omin voimin. Hän jatkoi kysymällä, antaisiko liittoutuminen enemmän turvaa vai toisiko se mukanaan uusia uhkia, niin vakavia, että se ei ratkaisuksi kelpaisi. Hän totesi Nato-jäsenyyteen liittyvän hyötyjä ja haittoja. Voimakkaana liittona Nato-jäsenyyden luoma turvaa. Mutta miten Venäjä reagoisi? Se ei näytä tunnustavan Suomen oikeutta valita vapaasti sotilaallisen liittoutumisen ja liittoutumattomuuden välillä. Iloniemi kysyi, vaarantaisiko Suomen Nato-jäsenyyden Venäjän legitimitettilisusedut. Hän vastasi näin tapahtuvan, jos uskoisimme Venäjän poliittisen johdon väittämää. Tuon argumentin Iloniemi kuitenkin kiisti kysyen: ”Uskooko joku vakavissaan, että Natossa voitaisiin päättää hyökkäävästä politiikasta Venäjää, suurta ydinasevaltaa vastaan? Nato on puolustusliitto”.

Haastattelussaan entinen puolustusvoimain komentaja Gustav Hägglund (2015) lausui seuraavasti: ”En ole ollut Nato-jäsenyyden kannalla ennen enkä ole nytkään”. Hägglundin perusteluita ovat: ”Suomella ja Venäjällä ei ole selvittämättömiä riitoja. Venäjän naapureista Suomi on rauhallinen ja vakain. *Me emme ole heille uhka* (kursivointi tämän kirjoittajan). Olemme hyökkäyskohteiden listalla todennäköisesti viimeinen. Miksi he tänne pyrkisivät?” Hägglund jatkoi, että mahdollisen hyökkääjän pitää tietää, että jos Suomeen yrittää väkisin tulla, täällä pannaan hanttiin. Hän muistutti siitä, että Venäjä on yrittänyt neljästi vallata Suomen. Kahdesti Venäjä on siinä onnistunut: Pohjan sodassa 1700-luvun alussa ja Suomen sodassa 1808–1809. Kahdesti se on epäonnistunut: talvisodassa ja jatkosodassa. Hägglund myös huomautti siitä, että jos liittyisimme Natoon, meille kävisi aikaa myöten samalla tavalla kuin muillekin liittyneille maille. Oma puolustus ajettaisiin alas. Siksi olisi hänen mukaansa entistä vaikeampi perustella, miksi tarvittaisiin lisää rahaa puolustusvoimien hankintoihin tai miksi pidettäisiin yllä yleistä asevelvollisuutta, joka on kuitenkin koko järjestelmämme perusta.³¹

Voisi sanoa, että kansallisen turvallisuuden rakentamisessa Suomi ajaa viisaasti kaksilla raiteilla. Se yhtäältä on ylläpitänyt uskottavaa omaa puolustuskykyään (maavoimat ja suuri reservi, hajautettu aluepuolustus, tykistö, panssa-

rivoimat, hävittäjät ja merivoimat). Ruotsin ratkaisu on ollut toinen: se on laskenut puolustuksensa enemmän sen varaan, että Yhdysvalloilla on intressi puolustaa Ruotsia. Yhdysvaltain intressi puolestaan perustunee siihenkin, että sillä on sitoumus puolustaa Ruotsin lähinaapureita, jotka ovat Naton jäseniä: Norjaa, Tanskaa ja Baltian maita. Ruotsissa nykyisin hallitusvastuussa olevat sosiaalidemokraatit vastustavat Nato-jäsenyyttä.

Toisaalta Suomi on hakeutunut sotilaalliseen yhteistyöhön sekä kollektiivisesti Naton kanssa että yksittäisten länsimaiden kanssa. Suomessa Juha Sipilän hallituksen ohjelmassa sanottiin, että Suomella on mahdollisuus, jos tilanne sitä edellyttää, hakea Nato-jäsenyyttä. Antti Rinteen ja Sanna Marinin hallitusohjelmassa todetaan: ”Suomen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan perustaan kuuluu kansallisen liikkumavaran ja valinnanmahdollisuuksien ylläpitäminen. Tämä säilyttää mahdollisuuden hakea Nato-jäsenyyttä. Suomi jatkaa kumppanuuteen perustuvaa laaja-alaista Nato-yhteistyötä.”

Jo Suomen EU-jäsenyys on merkittävällä tavalla vahvistanut Suomen kansainvälistä asemaa. Suomi ottaa luontevasti Venäjää kohtaan kriittistä kantaa muun muassa ihmisoikeusasioissa. Suomi ei ole tunnustanut Krimiä osaksi Venäjää. Suomi on liittynyt Venäjän vastaisiin pakotteisiin. Suomi on mukana EU:n linjassa, jonka mukaan Kertshinsalmen ylittävän sillan rakentaminen rikkoo Ukrainan alueellista koskemattomuutta ja rajoittaa vapaata merenkulkua salmen kautta.

Suomi ja Nato-jäsenyys: hyötyjä

Olisi luontevaa ajatella, että jo solmitut sotilaalliset sopimukset viestittävät Suomen luopuneen ajatuksesta, että se puolustaisi itseään yksin. Eikö silloin luontevaa olisi myös ottaa viimeinen askel ja hakea Nato-jäsenyyttä? Eittämättä ja edellä käsitellyn koalitioteoriankin valossa Suomen Nato-jäsenyys edelleen vahvistaisi Suomen kansainvälistä asemaa ja turvallisuutta. Omasta vahvasta puolustuskyvystään johtuen Suomi voisi liittyä Naton arkkitehtuuriin kevyellä rakenteella ilman vieraita joukkoja. Tässä suhteessa Suomi olisi eri asemassa kuin esimerkiksi Baltian maat. Jos Suomi olisi Naton jäsenmaa, Suomi saisi tiedustelutietoa, ilma- ja merivoimien tukea sekä turvaisi aseiden saatavuuden. Jos konflikti olisi jatkunut pidempään, Suomi voisi kutsua Nato-liittolaisten joukkoja alueelleen.

Suomi ja Nato-jäsenyys: ongelmia

Suomen Nato-jäsenyys ei kuitenkaan olisi ongelmaton monesta syystä. On tunnustettava, että Suomen luopuminen nykyisestä ulko- ja turvallisuuspoliittises-

ta linjastaan merkitsisi huomattavaa strategista muutosta Euroopassa ja haastaisi Venäjän. Itämeren kartta kertoo, että Ruotsin ja Suomen Nato-jäsenyys tekisi Itämerestä Naton sisämeren. Venäjä olisi ahdettu kapean Suomenlahden pohjukkaan ja Kaliningradiin, jota yhdistäisi emämaahan Liettuan läpi kulkeva häirinnälle altis rautatie. Olisi pelättävissä, että Venäjän läntisen sotilaspiirin varustelu vahvistuisi, mistä seuraisi varustelukierre Suomen lähialueilla, jossa ei ole puskurivyöhykettä Venäjän ja Naton välillä. Tämä aiheuttaisi epätasapainoa sikälikin, jos samaan aikaan kansallisia puolustusmenoja jäsenyyden myötä vähennettäisiin ja kansallinen puolustuskyky siten voisi rapautua.

Turvatakuihin liittyy myös vastuu. Mikään maa ei voi olla pelkästään turvallisuuden kuluttaja, vaan kunkin on osallistuttava Naton artikla 5:n mukaan turvallisuuden tuottamiseen muille jäsenmaille. Jos Suomi ja Ruotsi liittyisivät Natoon samanaikaisesti, lähimpinä Nato-maina niille lankeaisi vastuuta Baltian maiden turvallisuudesta. Tätä vahvistaisi se, että Naton päätökset ovat hitaan demokraattisen prosessin takana. Mikä olisi Yhdysvaltain rooli Baltian puolustamisessa?³² Yhdysvaltojen presidentti Donald Trump on jo aikaisemmin hirtuttanut uskoa Yhdysvaltain sitoutumiseen.³³ Kuinka uskottavat olisivat Naton tarjoamat turvatakuut vastaavasti Suomelle?

Vaikka Suomen oman puolustuksen vahvistamista on syytä jatkaa, sen nykyistä kykyä ei sovi vähätellä. Tämä tukee esittämäni ajatusta, että *Nato tarvitsee enemmän Suomea kuin Suomi Natoa*. Tämä koskee etenkin Baltian maiden myös Suomelta tarvitsemaa sotilaallista tukea kriisin aikana. Presidentti Sauli Niinistö on julkisuudessa aikaisemmin torjunut toiveet Suomen kyvystä ottaa vastuuta Baltiasta. Silti konflikteilla on taipumus koskettaa lähialueita tavalla tai toisella. Suomen pidättyvyydellä Baltian turvallisuuskysymyksessä saattaa olla kaksiteräinen merkitys. Se saattaa viestittää Venäjälle, että Suomi ei kriisitilanteessa auta Baltiaa. Se saattaa myös viestittää Yhdysvalloille, että sen on aiheutta ottaa tosissaan Baltian maiden puolustaminen.

Venäjä voisi myös ryhtyä ei-sotilaallisiin vastatoimiin. Kaupan rajoittaminen entisestään olisi esimerkki tällaisesta; aikaansaaden tappioita niin Suomelle kuin Venäjällekin. Mikä tekisi tästä hankalan asetelman, on Pyhäjoen ydinvoimahanke, jota suunnitellaan rakennettavaksi venäläisten toimesta. Venäjä voisi myös avata rajat sen alueella asuvien vierasmaalaisten poismuutolle Suomen alueelle, kuten tapahtui vuosina 2015–2016. Heitä on Venäjällä yli 11 miljoonaa.³⁴

Päätelmiä

”Puolustuskykymme perustana on maan tarpeisiin rakennettu Suomen malli: yleinen asevelvollisuus, sotilasliittoihin kuulumattomuus ja koko maan kattava puolustus.” ”Suomen puolustuskyky muodostuu toimintaympäristöön suh-

teutetuista maa-, meri- ja ilmapuolustuskyvyistä sekä niitä tukevista yhteisistä suorituskyvyistä, mutta myös *kyvystä ottaa vastaan kansainvälistä apua*. Näin kuvasi puolustusvoimain komentaja Jarmo Lindberg Suomen mallia³⁵ ja jatkoi: ”Puolustusvoimille annettiin päätehtävien ohella uusi tehtävä heinäkuussa 2017, ”osallistuminen kansainvälisen avun antamiseen ja vastaanottamiseen”. Uusi tehtävä sallii Suomen antaa kattavasti apua muille valtioille Euroopan unionin kaikkia jäsenvaltioita velvoittavien yhteisvastuu- tai keskinäisen avunannon lausekkeiden perusteella. Samoin lakimuutoksen myötä Suomi voi vastaavasti vastaanottaa kansainvälistä sotilaallista apua.” Edelleen: ”Suomi on sotilasliittoihin kuulumaton maa, emmekä voi näin ollen laskea ulkoisen avun varaan. Siitäkin huolimatta puolustusyhteistyö on maamme puolustuskyvyn kannalta merkittävää.”

Suomi olisi jo nyt teknisesti valmis puolustusliiton jäseneksi. Suomen Nato-jäsenyyttä on perusteltavissa jäsenyyden tuomalla turvallisuuslisällä, jolla on ennalta sotilaallista uhkaa ehkäisevä vaikutus. Vakuutusteoreettisesti ajatellen kyseessä olisi kuitenkin geopoliittisen järjestyksen muuttuminen tavalla, johon liittyisi Suomen kannalta kustannuksia. Taloustieteen mukaan *ilmaisia vakuutuksia ei nimittäin ole. Niillä on aina hintansa*. Vaikka Nato-maiden yhteensasketut puolustusmenot ovat moninkertaiset Venäjän puolustusmenoihin verrattuna, yllä on viitattu Naton hitaaseen kykyyn tehdä päätöksiä ja hitaaseen kykyyn toimia. Koalitioteorian mukaan koalition jäsenillä myös on luontainen kannustin vapaamatkustaa toisten kustannuksella. Naton turvatakuiden uskottavuus myös herättää kysymyksiä. Niitä vahvistaa Yhdysvaltain nykyhallinnon varauksellisuus Yhdysvaltain valmiudesta ja halusta puolustaa Eurooppaa. Baltian maat on erikseen mainittu.

On käynyt ilmi, että Suomelle on jo aikaisemmin pyritty delegeoimaan vastuuta Baltian turvallisuudesta, mistä Suomi on joutunut kieltäytymään. Nato-jäsenenä kieltäytyminen ei olisi samalla tavalla mahdollista, vaikka Suomelle siinäkin tilanteessa jäisi omaa harkintavaltaa sen suhteen, millä tavalla se esimerkiksi Baltian tukemiseen osallistuisi. Erikseen on mainittava sekin, että Suomen kyky tällaisen vastuun ottamiseen heikkenisi, jos Nato-jäsenyyden myötä maan puolustuskykyä olisi ajettu alas. Vanhenevan väestön palvelut ja muut sosiaalimenot menisivät puolustusmenojen edelle, kun eduskunta joutuisi tekemään valintojaan. Koronakriisin seurauksenakin on jo kysytty, olisiko korvaavia hävittäjähankintoja syytä lykätä. Maanpuolustustahdon säilyminen entisellä tasollaan voisi olla uhattuna siksikin, jos nuoriso lukee entistä vähemmän Suomen historiaa.

Kokonaan toinen on kysymys Venäjän vastatoimista. Nato-jäsenyyden kannattajat eivät ole sitä juurikaan arvioineet. Itämeren pohjukkaan ahdettu suurvalta ilmeisesti lisäisi aseistustaan lähialueilla ja entistä enemmän painottaisi

ydinaseistukseensa perustuvaa sotilaallista voimaansa. Matemaattisen peliteorian tutkijalle tällainen ajatus ei ole vieras. Kauppapoliittiset mahdollisuudet Suomen ja Venäjän välillä ilmeisesti vähenisivät, kun suurvaltaan olisi kohdistunut uusi trauman aihe. Jos se uudelleen avaisi rajat alueellaan asuville miljoonille vierasmaalaiselle, kuten se teki vuosina 2015–2016, Suomen väkiluku potentiaalisesti kaksinkertaistuisi. Sen yhteiskuntarakennetta ei enää suomalaiseksi tunnistaisi.

Nato-jäsenyyteen liittyy siis turvallisuushyötyjä mutta myös turvallisuusriskejä. Havainnoitsijoiden arviot niistä ovat olleet erilaisia. Se on ollut nähtävissä, että monet jäsenyyden kannattajat ovat keskittyneet hyötyihin mutta sivuuttaneet kustannukset. Tässä kirjoituksessa on pyritty arvioimaan molempia. Kirjoitus antaa perusteita arviolle, jonka mukaan Suomelle on nykytilanteen valitessa ilmeisesti perusteltua pitää Nato-optionsa auki mutta antaa ymmärtää, että Suomi kääntyy hakemaan Nato-jäsenyyttä, jos Venäjä lisää aggressiotaan Itämerellä ja Suomen lähialueilla. On syytä korostaa, että jo jäsenyysoption olemassaolo luo pidäkkeen tällaista aggressiota vastaan ja siksi vähentää jännitystä alueella. Näin väitteet Nato-option kuolemasta ovat ennenaikaisia. Tämä on strategia, jota Suomen poliittinen johto ilmeisesti nykyisellään edustaa. Miksi muuttaa ratkaisua, jos vakiintunut ratkaisu on toiminut hyvin?

Kiitokset

Kirjoituksen ensimmäistä versiota on kommentoinut professori Juha-Matti Lehtonen Maanpuolustuskorkeakoululta. Hänen lisäksi kaksi anonymiä lausunnonantajaa ja julkaisun päätoimittaja ovat esittäneet hyödyllisiä kommentteja. Ne ovat parantaneet kirjoituksen laatua. Esitän heille kaikille parhaat kiitokset.

Viitteet

- 1 Kiinnostuneelle lukijalle tämän tuloksen voi ilmaista jossain määrin vaikeaselkoisesti taloustieteen kielellä seuraavasti: koalitoratkaisu edustaa ns. Nash-tasapainoa eikä ole Pareto-tehokas. Se ts. ei toteuta niin sanottua Samuelsonin ehtoa tehokkaasta ratkaisusta julkishyödykkeelle.
- 2 Väitöskirjan kolmas essee *The Option Value of Membership in a Defence Alliance* (laadittu yhteistyössä Staffan Ringbomin kanssa) koski jäsenyyttä puolustusliitossa ja se julkaistiin vuonna 2017 taloustieteellisessä *FinanzArchiv*-lehdessä.
- 3 Suomi sai itsenäistyä, kun Neuvostoliitto oli heikko mutta säästy Saksan hallitsemasta vasallisuhteesta, koska Saksa hävisi sodan, (ks. Hentilä & Hentilä 2016).
- 4 Liittyminen sodan häviäjän Saksan rinnalle jatkosodassa oli kohtalokas. Suomi kuitenkin onnistui välttämään Itä-Euroopan maiden kohtalon ts. miehityksen.

- 5 Pekka Peitsi oli ensimmäisiä, joka opetti tämän suomalaisille. Hänen kirjansa *Tässä sitä nyt ollaan* vuodelta 1944 ansaitsee tulla uudelleen luetuksi. *Maantieteelle emme mahda mitään* otsikoi puolestaan Jaakko Itoniemi kirjansa vuodelta 2015.
- 6 Entinen suurlähettiläs Pasi Patokallio kuitenkin määritteli: ”Ydinaseettomassa maailmassa Venäjä ei enää olisi suurvalta” (HS 4.5.2019).
- 7 Pidäkkeellä viitataan kykyyn luoda riittävä kynnyksille, että hyökkäys maahan ei ole kannattava. Voin viitata tässä yhteydessä väitöskirjani ensimmäiseen lukuun *Defence Commitment in Deterrence of War*, joka on julkaistu *CESifo Economic Studies* lehdessä vuonna 2018. Hyödyntämällä matemaattista peliteoriaa se johtaa ehdon sille, että potentiaalisen hyökkääjän ei kannata käynnistää hyökkäyssotaa. Pidäkkeen luomisessa on oleellista uskottava viestintä, kommunikaatio siitä, että maalla on sekä halua että keinoja puolustaa itseään. Usein toistuva historiallinen havainto on, että pieni puolustusarmeija taistelee rajummin kuin suuri hyökkäysarmeija. Viittasin Thermopylain taisteluun Kreikassa 480 eaa, Maltaan puolustajien taisteluun osmaneja vastaan 1565, Suomen talvisotaan 1939–1940, Talin-Ihantalan taisteluihin kesällä 1944 ja Sinimäkien puolustustaisteluihin Virossa kesällä 1944. Väitöskirjani mainittu analyysi tarjoaa oman selityksensä näille havainnoille.
- 8 ”Rationaalisen suomettumisen” peliteoreettinen analyysi löytyy raportistani *Kansallinen turvallisuus, asepalvelus ja kansantalous. Miksi yleinen asevelvollisuus on välttämätön ratkaisu joillekin maille – ja toisille taas ei?* (Puolustusministeriö 2019). Peliteorian hyödyntämistä konfliktien tutkimuksessa käsittelee raporttini ”Peliteorian käyttö konfliktien ja sotien analyysissä” (2019a).
- 9 Aivan kaikkea ei silti tietenkään paljasteta. Signaalina puolustusvalmiudesta voivat toimia investoinnit puolustuskykyyn, puolustusbudjetti ja sen rakenne, sota-ajan joukkojen määrä ja reservin suuruus, kyberosaamisen vahvuus puolustusvoimissa jne. Ollakseen uskottava signaalin tulee olla kustannuksekas. Signaalointiteoria kehitettiin evoluutiobiologiassa ja taloustieteessä 1970-luvulla.
- 10 Väitöskirjani luku 2 *Security Gradient and National Defence – The Optimal Choice between a Draft Army and a Professional Army* (kirjoitettu yhdessä Staffan Ringbomin kanssa), käsittelee reservin roolia kansallisen turvallisuuden kannalta. Se on julkaistu *Defence and Peace Economics*-lehdessä vuonna 2018.
- 11 Muistutettakoon myös siitä, että Suomella ja Venäjällä on voimassa vuodelta 1992 oleva niin sanottu naapurussopimus, jossa maat sitoutuvat olemaan antamatta aluettaan sotilaalliseen hyökkäykseen toista osapuolta vastaan. Solmimishetkellä sovittiin, että neuvostoajalta peräisin ollut YYA-sopimus lakkaa olemasta voimassa.
- 12 Venäjä on tosin osoittanut mieltään järjestämällä harjoituksiaan samaan aikaan läntisten sotaharjoitusten tuntumassa. Se on myös suorittanut GPS-häirintää, mitä se kuitenkin ei ole myöntänyt.
- 13 Kaarle IX:n aikana 1600-luvun alkuvuosina Ruotsin armeija marssi Venäjän pääkaupunkiin Moskovaan ja kuningas suunnitteli kruununprinssistä, sittemmin Kustaa II Adolfista, Venäjän tsaaria (ks. Meinander 2017).
- 14 Historiallisena havaintona voi myös mainita, että Suomen sodan aikana 1808–1809 venäläiset onnistuivat hyökkäämään kolmella rintamalla Ruotsin maaperälle (Ahvenanmaan, Vaasan ja Tornion kautta).
- 15 Taipalus (2018).
- 16 Pynnöniemi & Mashiri (2017). Myös aikaisempi Sierlan raportti (2007) toteaa Venäjän suhtautuneen kielteisesti Naton laajentumiseen varsinkin lähialueelleen. Suomen osalta useat Venäjän edustajat ovat Sierlan mukaan todenneet, etteivät näe Suomen Nato-jäsenyydelle tarvetta, mutta katsovat sen Suomen omaksi ratkaisuksi. Venäjä on kuitenkin

- kiinnittänyt huomiota Naton laajentumisen mukanaan tuomiin sotilaallisten voima-
suhteitten muutoksiin Euroopassa. Vastavuoroisuuden perusteella Suomi tulisi Sierlan
mukaan samalla osalliseksi koko liittokunnan alueen vakauden ja turvallisuuden yllä-
pitämiseen Naton jäsenyysselvotteiden mukaisesti.
- 17 Venäjän asevoimien komentaja kenraali Makarov varoitti puheessaan Maanpuolustus-
yhdistyksen tilaisuudessa Helsingin yliopistossa 7.6.2012 Suomea veljeilemästä Naton
kanssa. Puhe kattoi laajan joukon Euroopan ja maailman turvallisuuteen liittyviä kysy-
myksiä. Se sisälsi esityksen yleiseurooppalaisen ohjustorjuntajärjestelmän rakentami-
sesta, mihin länsi arvattavasti ei ole voinut tarttua. Hän näki, että Suomen liittyminen
Nato-toiminnan piiriin voisi aiheuttaa uhan Venäjän turvallisuudelle. Makarov korosti
Venäjän ydinasevoimille aiheutettavan uhan ongelmallisuutta.
 - 18 Oman puolustuksen kannattajat ylistävät syystäkin talvisotaa 1939–1940. Kuitenkin
Suomen pelastumiseen ilmeisesti vaikutti Ranskan ja Englannin lupaama apu. Se torjuti-
tiin, mutta pelkkä tarjous pelästytti Stalinia. Hän ei halunnut sotaa länttä vastaan Saksan
rinnalla, vaan tyytyi Moskovan rauhaan.
 - 19 Jaakko Itoniemi on todennut (2018): ”On vaikea nähdä sitä, mikä saisi suurvallat tarttu-
maan aseisiin”. Itoniemi jatkoi: ”Nämä kommentit perustuvat ajatukseen, jonka mukaan
suurvaltojen johtajat toimivat rationaalisesti ja ovat tasapainoisia ja harkitsevaisia. Se on
olettamus, joka ei läheskään aina toteutunut. Siinä on varmaankin suurempi riski kuin
suurvaltojen määrätietoisessa valmistautumisessa suurvaltasotaan”.
 - 20 Väitöskirjani luvussa 6 olen peliteorian avulla esittänyt kuvauksen kauhun tasapainosta.
Siinä suurvallat investoivat huomattavan määrän aseistukseen, mutta eivät käytä aseis-
tustaan toisen suurvallan kesken käytävään tuhoisaan sotaan syystä, että sen kustannus
molemmille osapuolille olisi suunnattoman suuri. Luku 6 *Cyber Technology and Arms
Race* on julkaistu *German Economic Review* -lehdessä vuonna 2018.
 - 21 Turvaluokitusta ei voi ostaa markkinoilta kuten finanssiriskien tapauksessa.
 - 22 Pekka Visuri (2018a) on kuitenkin huomauttanut siitä, että Nato-maiden yhteenlaskettu
aseistus on silti paljon vahvempi kuin Venäjän.
 - 23 Lindberg (2014).
 - 24 Venäjän varusteluinvestointien kasvu 2010-luvulla on horjuttanut uskoa myönteiseen
kehitykseen ja Nato on käynnistänyt vastatoimet. INF-keskimatkan ohjuksia koskevan
sopimuksen romuttaminen on osa tätä kehitystä.
 - 25 Ks. Pew Research Center (2017).
 - 26 YLE (2015).
 - 27 Olen kokenut riskiluokan käsitteen hyödylliseksi sisällytettäväksi konflikti- ja koalitio-
teoriaan. Se sisältyi väitöskirjani lukuun 3.
 - 28 Teknologiaan turvautuminen kuitenkin edellyttää sitä, että puolustuskaluston toiminta-
kyvystä huolehditaan. *Der Spiegel* raportoi 20.12.2017, että vain kahdeksan Saksan 109
Eurofighter-hävittäjästä on kerrallaan toimintakykyistä. Lisäksi 67 kuljetushelikopteris-
ta vain seitsemän, 33 NH90:stä viisi ja 56 kuljetuslentokoneesta 21 on kullakin hetkellä
toimintakykyistä.
 - 29 Kanniainen (2017).
 - 30 Monien upseerien myönteinen suhtautuminen Nato-jäsenyyteen voi perustua kahteen
asiaan. He joko uskovat sen vahvistavan Suomen turvallisuutta tai sitten näkevät Naton
kiintoisana organisaationa oman urakehityksensä kannalta.
 - 31 Kenraali huomautti myös siitä, että Suomessa sodanajan joukkojen osuus väestöstä on
suurempi kuin missään toisessa Keski- tai Länsi-Euroopan maassa, noin 4 prosenttia.
Esimerkiksi Ruotsissa on vain puoli prosenttia. Kenraali ei ole muuttanut näkemystään
(ks. Hägglund 2018). Ohjelmajohtaja Arkadi Moses Ulkopoliittisesta instituutista lausui

- (*Talouselämä* 12/2014): ”Jos Suomi aloittaa Nato-keskustelun vakavissaan, Venäjä reagoi varmasti.”
- 32 Euroopan Nato-joukkojen edellisen apulaiskomentajan, kenraali Richard Shirreffin äskettäin julkaisema kirja *War With Russia* tarjoaa varteenotettavan näkemyksen. Sen mukaan Nato on kykenemätön ehkäisemään tai torjumaan Baltiaan kohdistuvaa hyökkäystä. Baltiaan sijoitetut joukot eivät tähän pysty. Walesin vuoden 2014 kokouksessa luotuja nopean toiminnan joukkoja ei onnistuta mobilisoimaan riittävän nopeasti, eivätkä Saksa, Unkari ja Kreikka halua välttämättä nähdä Venäjän invaasiota 5. artiklan turvatakuut laukaisevana hyökkäyksenä. Ammusten siirtäminen Saksasta Puolaan myös vie kaksi viikkoa.
- 33 YLE uutisoi 23.8.2016 hämmennystä herättäneestä republikaanien presidenttiehdokkaan Donald Trumpin lausunnosta. Trump oli sanonut New York Times-lehden haastattelussa, että mikäli hänestä tulee presidentti, Yhdysvallat ei välttämättä puolustaisi esimerkiksi Baltian maita Venäjän uhkaa vastaan. Vaikka Trump on sittemmin todennut, että Yhdysvallat säilyy vahvana ja uskollisena ystävänä ja liittolaisena, hän on osoittautunut monessa yhteydessä arvaamattomaksi.
- 34 ks. Russia Immigration Statistics 1990–2020.
- 35 Lindberg (2018). Kursivointi kirjoittajan.

Lähteet

- Alesina, Alberto & Enrico Spolaore (2003). *The Size of Nations*. Cambridge, Mass: MIT Press.
- Burns, Nicholas (2019). *Nato at Seventy: An Alliance in Crisis*, Cambridge, Mass: Belfer Center.
- Cordesman, Anthony H. (2019). NATO's Pointless Burden Sharing Debates: The Need to Replace a Mathematically Ridiculous 2% of GDP Goal with Real Force Planning, <https://www.csis.org/analysis/natos-pointless-burden-sharing-debates-need-replace-mathematically-ridiculous-2-gdp-goal>, Center for Strategic & International Studies, (21.2.2019).
- Hentilä, Marjaliisa & Seppo Hentilä (2016). *Saksalainen Suomi 1918*. Helsinki: Siltala.
- Hirvonen, Tuomo (2017). Suomen kirouksena on varautua väärään sotaan. *Sotilasaikakauslehti*, 4.
- Honkanen, Karoliina (2019). Nato 70 vuotta. Arvioita puolustusliiton roolista ja Suomen kumppanuudesta Suomen Atlantti-seura. <http://atlanttiseura.fi/WP/wp-content/uploads/2019/05/Nato-raportti-29.5.2019.pdf>, (11.8.2020).
- Häggglund, Gustav (2018). *Kenraalin iltahuuto*. Keuruu: Otava.
- Iloniemi, Jaakko, (2015). *Maantieteelle emme mahda mitään*. Jyväskylä: Docendo.
- Iloniemi, Jaakko (2018). On vaikea nähdä sitä, mikä saisi suurvallat tarttumaan aseisiin. *Helsingin Sanomat*, 9.2.2018.
- Kanniainen, Vesa (2017). Nato tarvitsee Suomea enemmän kuin Suomi Natoa. Väitteet Nato-option kuolemasta ovat ennenaikaisia. *Helsingin Sanomat*, 9.11.2017.
- Kanniainen, Vesa & Staffan Ringbom (2018). Security Gradient and National Defence – The Optimal Choice between a Draft Army and a Professional Army. *Defence and Peace Economics*, 29(3), 247–267.
- Kanniainen, Vesa & Staffan Ringbom (2017). The Option Value of Membership in a Defence Alliance. *FinanzArchiv*, 73(4), 382–401.

- Kanniainen, Vesa (2018). Defence Commitment and Deterrence in the Theory of War. *CESifo Economic Studies*, 64(4), 617–638.
- Kanniainen, Vesa (2018). Cyber Technology and Arms Race, *German Economic Review*, doi: 10.1111/geer.12181.
- Kanniainen, Vesa (2018). *Essays in National Defence*, Helsinki: Maanpuolustuskorkeakoulu. Väitöskirja. Series 1: Research Publications No. 28. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3027-4>.
- Kanniainen, Vesa (2019a). *Peliteorian käyttö konfliktien ja sotien analyysissä*. Maanpuolustuskorkeakoulu, Julkaisusarja 3, Työpapereita N:o 2. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-25-3086-1>.
- Kanniainen, Vesa (2019b). Vapaamatkustavatko Euroopan Nato-jäsenmaat Nato-jäsenyydellään? *Sotilasaikakauslehti*, 4.
- Kanniainen, Vesa (2020). Kuinka paljon turvallisuudesta kannattaa maksaa? *Kanava 2/2020*.
- Klenberg, Jan (2012). Puolustuksen tärkeimmät osat on turvattava, *Helsingin Sanomat*, 16.1.2012.
- Lindberg, Jarmo (2014). Kriisiajan komentaja. Haastattelu, *Suomen Kuvalehti*, 31.
- Lindberg, Jarmo (2018). Suomen puolustus tänään ja huomenna, *Maanpuolustus*, 124, kesäkuu.
- Luik, Jüri (2016). Eniten Venäjää provosoi heikkous. *Helsingin Sanomat*, 2.10.2016.
- Meinander, Henrik (2017). *Suomen historia. Linjat, rakenteet, käännekohtat*, Helsinki: Kustantamo S&S.
- Military Balance (2019). *The Military Balance 2019*. <https://www.iiss.org/publications/the-military-balance/the-military-balance-2019>, (19.8.2020).
- Moses, Arkadi (2014). Jos Suomi aloittaa Nato-keskustelun vakavissaan. *Talouselämä*, 12.
- NATO (2019). *Defence expenditure of NATO countries (2013-2019)*. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_11/20191129_pr-2019-123-en.pdf, (19.8.2020).
- Olson, Mancur & Richard Zeckhauser (1966). An Economic Theory of Alliances. *Review of Economic Statistics*, (48)3, 266–279.
- Ossa, Heljä & Tommi Koivula, (2019). Vapaamatkustajuuttako vai yhteistä vastuunkantoa? *Sotilasaikakauslehti*, 5.
- Patokallio, Pasi (2019). Ydinaseettomassa maailmassa Venäjä ei enää olisi suurvalta. *Helsingin Sanomat*, 4.5.2019.
- Peitsi, Pekka (1944). *Tässä sitä nyt ollaan*, Helsinki: Tammi.
- Pew Research Center (2017). *U.S. active-duty military presence overseas is at its smallest in decades*. <https://www.pewresearch.org/fact-tank/2017/08/22/u-s-active-duty-military-presence-overseas-is-at-its-smallest-in-decades/>, (19.8.2020).
- Puolustusministeriö (2019). *Kansallinen turvallisuus, asepalvelus ja kansantalous: miksi yleinen asevelvollisuus on välttämätön ratkaisu joillekin maille – ja miksi toisille taas ei?* Puolustusministeriö. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-058-1>.
- Pynnöniemi, Katri & James Mashiri (2017). *Venäjän sotilasdoktriinit vertailussa*. Nykyinen versio viritettiin kriisiajan taajuudelle. Ulkopoliittinen instituutti, FIIA Report 42.
- Ruotsin hallitus (2019). *Värnkraft – inriktningen av säkerhetspolitiken och utformningen av det militära försvaret 2021–2025*, Ruotsin valtiopäiväpuolueiden puolustusvaliokunnan loppuraportti. <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/departementsserien-och-promemorior/2019/05/ds-20198/>, (14.5.2019).
- Russia Immigration Statistics 1990–2020, <https://www.macrotrends.net/countries/RUS/russia/immigration-statistics>, (21.8.2020).

- Sandler, Todd. (1993). The Economic Theory of Alliances. A Survey. *Journal of Conflict Resolution*, 37, 446–483.
- Sandler, Tod & Keith Hartley (2001). Economics of Alliances: The Lessons for Collective Action, *Journal of Economic Literature*, XXXIX, 869–896.
- Shirreff, Richard (2016). *War With Russia. An urgent warning from senior military command*, Philadelphia, Penn.: Coronet.
- Sierla, Antti (2007). Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutukset, Ulkoasiainministeriö UTP 20/2007 vp. https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/Kirjelma/Documents/utp_20+2007.pdf, (21.2.2019).
- Taipalus, Veijo (2018). Meripuolustus 2030-luvulla. *Maanpuolustus*, 124, kesäkuu.
- Turtola, Martti (1984). *Tornionjoelta Rajajoelle. Suomen ja Ruotsin salainen yhteistoiminta Neuvostoliiton hyökkäyksen varalle vuosina 1923–1940*. Helsinki: WSOY.
- Ulkoasiainministeriö (2016). *Arvio Suomen mahdollisen Nato-jäsenyyden vaikutuksista*, Ulkoasiainministeriö 4/2016, https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79159/IP1601374_UM_Nato-arvioFI_13371.pdf?sequence=1, (25.2.2020).
- Valtioneuvosto (2016). *Valtioneuvoston ulko- ja turvallisuuspoliittinen selonteko*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-267-8>, (21.2.2019).
- Valtioneuvosto (2017). *Valtioneuvoston puolustusselonteko*. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-370-5>, (21.2.2019).
- Valtioneuvosto (2019). *Voiman Venäjä*, <http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-663-060-4>, (25.2.2020).
- Visuri, Pekka (2018a). Sotilaalliset voimasuhteet. *Sotilasaikakauslehti*, 5.
- Visuri, Pekka (2018b). Arvioita sodan ja taistelun kuvasta. *Sotilasaikakauslehti*, 9.
- Yleisradio (2015). USA:n asevoimat sulkee 15 tukikohtaansa Euroopassa – ”taisteluvoima säilyy”. <https://yle.fi/uutiset/3-7726264>, (8.1.2015).